

**Wyzwania współczesnej
polityki prawa. Pani Profesor
Małgorzacie Król uczniowie
i przyjaciele**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

CZEŚĆ I

**POLITYKA PRAWA A EDUKACJA
PRAWNICZA**

JOANNA MIKOŁAJCZYK*

UNIwersytet Łódzki

Rzecz o „klinicznym” kontekście tutoringingu

1. Uwagi wprowadzające

Współczesne wyzwania, jakie stoją przed klinikami prawa, zdeterminowane zmianą postaw i podejścia studentów do zdobywania wiedzy i umiejętności, nakazują poszukiwać nowych metod i rozwiązań w kształceniu klinicznym. Problem ten został dostrzeżony już przed dekadą i koresponduje z koncepcją kształcenia wynikającą chociażby ze Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce: 2010–2020, a sprowadzającą się do odejścia od powszechnie stosowanego dotychczas modelu i podążania w kierunku nowatorskich sposobów prowadzenia zajęć dydaktycznych oraz odmiennego postrzegania roli nauczyciela, w tym także opiekuna (trenera) w klinice prawa. W Strategii chodziło przede wszystkim o przejście od tradycyjnego nauczania do alternatywnych sposobów kształcenia, kładących nacisk na samodzielną pracę studenta, rozwój jego osobowości, umiejętności dostosowania się do zmian zachodzących choćby na rynku usług prawniczych, a także współpracy opartej na zaufaniu, szacunku oraz twórczym dialogu. Jak odnotowano, niebagatelna rola przypada wykładowcom akademickim, którzy, zgodnie z przedstawioną strategią, powinni pełnić funkcję tutora i animatora procesu uczenia, a tym samym służyć pomocą w zdobywaniu wiedzy i umiejętności oraz w kształtowaniu postaw¹.

De lege lata, zgodnie z treścią art. 2 ustawy z 20.7.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce², misją systemu szkolnictwa wyższego i nauki

* ORCID: 0000-0003-4945-0574.

¹ A. Rowicka, Tutoring akademicki, Probl.OW 2014, Nr 1(4), s. 3 i cytowana tam literatura.

² T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.

jest prowadzenie najwyższej jakości kształcenia oraz działalności naukowej, kształtowanie postaw obywatelskich, a także uczestnictwo w rozwoju społecznym oraz tworzeniu gospodarki opartej na innowacjach. Rację ma *H. Izdebski*, który na tle zacytowanego przepisu, wskazuje na trzy rodzaje misji szkół wyższych, tj.:

- 1) kształcenie na poziomie wyższym,
- 2) prowadzenie badań naukowych, przede wszystkim badań podstawowych, oraz
- 3) „trzecią misję”, którą da się sprowadzić do rozwijania kontaktów i oddziaływania na otoczenie w ramach szeroko rozumianej służby publicznej.

Autor podkreśla, że spotyka się również poglądy wyodrębniające z tradycyjnej „trzeciej misji” nową, czwartą misję – bezpośredniego wpływania na rozwój gospodarki opartej na innowacjach i nowych technologiach³.

Nie ulega wątpliwości, że właśnie w tak scharakteryzowany model nauczania oraz aktualne, ustawowe rozumienie misji systemu szkolnictwa wyższego i nauki wpisuje się koncepcja kliniki prawa.

W literaturze przedmiotu trafnie wskazano, że klinika prawa to cały proces kształcenia studentów, którego podstawowym celem jest przekazywanie studentom wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu prawnika poprzez stosowanie aktywnych form nauczania, możliwość praktyki oraz uczenie w działaniu, co więcej – to styl nauczania, w którym student uczy się w działaniu, przy pomocy trenera – nauczyciela akademickiego⁴. Akcentując aspekt podmiotowy, zwrócono uwagę, że najważniejsze są tu dwa elementy – student i trener. Z kolei *M. Król* słusznie zauważa, że większość klinik działa wg modelu **swego rodzaju tutoring**, w którym opiekun jest przewodnikiem naukowym, ekspertem i autorytetem w sekcji liczącej niewiele osób⁵. Model tutoring zakłada dążenie do osiągnięcia integralności odnoszącej się do wszystkich aspektów działania, w tym dydaktycznego i aksjologicznego. Z tego punktu widzenia, zdaniem *M. Król*, ideałem jest klinika prawa ujmowana jako wspólnota wartości, aspiracji, jak również celów wszystkich osób zaangażowanych w jej funkcjonowanie, a zatem studentów, opiekunów i administracji poradni⁶.

³ *H. Izdebski*, w: *H. Izdebski, J.M. Zieliński* (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Komentarz, Lex/el 2021, art. 2.

⁴ *M. Klauze*, *Studenckie poradnie prawne (kliniki prawa)*, w: *M. Król* (red.), *Opinie prawne w praktyce*, Warszawa 2017, s. 179 oraz *eadem*, *Kilka słów o klinikach prawa*, *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna* 2013, Nr 2, s. 51 i cytowana tam literatura.

⁵ *M. Król*, *Cele i funkcje opinii prawnych w klinikach prawa*, w: *Opinie*, s. 313.

⁶ *Idem*, s. 313–314.

Podzielając ten punkt widzenia, warto zastanowić się, czy na obecnym poziomie rozwoju kliniki prawa, która stanowi trwały element praktyki prawniczej w ramach systemu świadczenia nieodpłatnej pomocy prawnej, można mówić o swoistym rodzaju tutoringu, tj. tutoringu w kształceniu klinicznym, a jeśli tak, to, czy jest on efektywną odpowiedzią – z jednej strony na konieczność zmiany oddziaływania edukacyjnego na studentów (klinikystów), z drugiej zaś na potrzebę innowacji w nauczaniu klinicznym⁷.

W moim przekonaniu tutoring wpisuje się w panujące w studenckich poradniach prawnych paradygmaty – dydaktyczny i aksjologiczny. A zatem można, jak się wydaje, zaryzykować twierdzenie, że do osiągnięcia zarysowanego przez *M. Król* ideału kliniki prawa przybliży nas prowadzenie na szeroka skalę *quasi*-tutoringu w kształceniu klinicznym – tutoringu „klinicznego”, mającego swe źródło tak w tutoringu naukowym, jak i rozwojowym.

Przedstawioną koncepcję traktuję jako przyczynek do dyskusji nad zagadnieniem tutoringu „klinicznego”, wyrażając gotowość nie tylko do podjęcia polemiki, lecz także do korekty własnego stanowiska. Zagadnienie przedstawiane w niniejszym opracowaniu nie doczekało się bowiem zbyt licznych opracowań w nurcie nauczania klinicznego, będąc w ogóle nieczęsto poruszanym w innych naukach społecznych.

2. Fundamenty tutoringu a cele nauczania klinicznego

Tutoring nie jest nowinką czy ciekawostką edukacyjną, ale wpisuje się w poważaną, sięgającą niemal początków cywilizacji tradycję⁸. Tutoring jako metoda edukacyjna oparta na relacji „uczeń – mistrz” znana jest od czasów starożytnych. Już bowiem *Arystoteles* miał zwyczaj nauczać i dyskutować podczas spacerów ze swoimi uczniami, których określano mianem *perypatetyków*, od greckiego słowa *peripátetikós* oznaczającego przechadzanie się⁹.

⁷ Na taką potrzebę w nauczaniu akademickim wskazuje *P. Klimek*, Rola opiekuna sekcji studenckiej poradni prawa a innowatyka w nauczaniu akademickim, *Klinika* 2018, Nr 25, s. 3. Autor przyjmuje ujęcie definicyjne zaproponowane przez *W. Okonia* i za innowację pedagogiczną uznaje „zmianę struktury systemu szkolnego (dydaktycznego, wychowawczego) jako całości lub (...) ważnych jego składników – w celu ulepszeń o charakterze wymiernym (...). W zależności od charakteru i zakresu zmian wyróżnia się nowatorstwo (mające na celu ulepszenie pracy dydaktycznej i wychowawczej poprzez pomysły racjonalizatorskie) i twórczość pedagogiczną (proces lub wytwór działania, którego celem jest tworzenie wzorców)”. Tak *W. Okoń*, Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 2007, s. 101.

⁸ *P. Czekierda*, Czym jest tutoring?, w: *P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala* (red.), Tutoring. Teoria, praktyka, studia przypadków Warszawa 2015, s. 17.

⁹ *M. Cichorzewska*, Tutoring w kształceniu akademickim, *Edukacja-Technika-Informatyka* 2014, Nr 5, s. 222.

Współcześnie tutoring osadzony jest w kontekście edukacji spersonalizowanej, która proponuje całościowe spojrzenie na człowieka, postrzegając go jako wielowymiarową osobę, posiadającą umysł, ducha, wolę, uczucia i ciało¹⁰. Stąd też tutoring jest metodą polegającą na myśleniu o człowieku holistycznie, nie tylko pod kątem jego zawodowych czy edukacyjnych osiągnięć. Według *A. Witkowskiej-Tomaszewskiej* tutoring stanowi metodę zindywidualizowanego nauczania, opierającą się na relacji partnerstwa i zaufania, budującą proces odkrywania silnych stron podopiecznego (wzmacniania talentów, wiedzy i umiejętności)¹¹.

Zgodnie zaś z ujęciem definicyjnym zaproponowanym przez *P. Czekerde* tutoring to metoda indywidualnej opieki nad podopiecznym, oparta na relacji mistrz - uczeń, która dzięki integralnemu spojrzeniu na rozwój człowieka stara się o pełny rozwój jego potencjału¹².

Analizując dość rzadkie wzmianki o tutoring w literaturze, *E. Nowak-Żółty* zauważa, że nie ma jednoznaczności, jeżeli chodzi o rozumienie terminu tutoring. Najczęściej pojęcie to utożsamiane jest z procesem, metodą, systemem, strategią. To spostrzeżenie prowadzi do wniosku, iż o tutoring możemy mówić w dwóch ujęciach:

- 1) w znaczeniu węższym – tutoring jest metodą; ma to miejsce wówczas, kiedy myśląc o tutoring, akcentujemy indywidualną współpracę tutora i studenta;
- 2) w znaczeniu szerszym – tutoring może być rozumiany jako strategia, zwłaszcza gdy analizujemy rozwiązania na poziomie instytucji¹³.

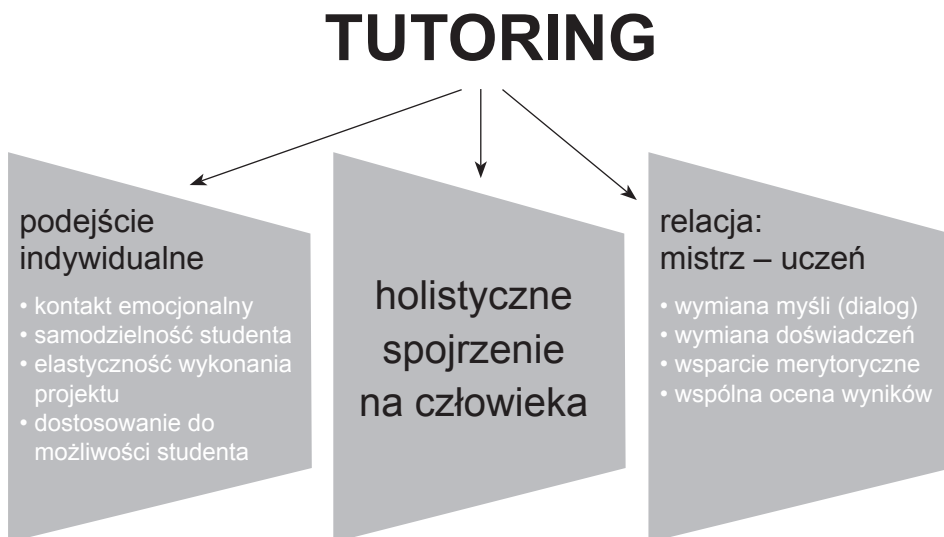
¹⁰ *P. Czekerda*, Czym jest tutoring? w: *Tutoring. Teoria*, s. 20.

¹¹ *A. Witkowska-Tomaszewska*, Czym jest tutoring?, w: *A. Witkowska-Tomaszewska* (red.), *Tutoring metoda zarządzania talentami. Z praktyki tutora akademickiego*, Warszawa 2011, s. 16.

¹² *P. Czekerda*, Czym jest tutoring?, w: *Tutoring. Teoria*, s. 20.

¹³ *E. Nowak-Żółty*, *Tutoring jako wyzwanie dla edukacji akademickiej*, Dąbrowa Górnicza 2020, s. 37.

Najważniejsze cechy determinujące wyjątkowość i szczególną wartość tutoringu przedstawia poniższy schemat:

Źródło: opracowanie własne.

Zasadniczo w metodzie tutoringu wyróżnia się dwa podejścia: tutoring naukowy i tutoring rozwojowy. O ile łączy je wspólny duch – integralne spojrzenie na człowieka i oparcie na relacji mistrz – uczeń, o tyle wykorzystywane są w różnych sytuacjach. Tutoring naukowy stosowany jest głównie wtedy, gdy podopieczny deklaruje, że wie, co go interesuje, i w jakim kierunku rozwoju naukowego chciałby podążać. Z kolei z tutoringiem rozwojowym możemy mieć do czynienia w dwóch przypadkach, gdy:

- 1) podopieczny nie wie, co go interesuje, w jakim kierunku chciałby się rozwijać, ale czuje pewną potrzebę rozwoju;
- 2) bezpośrednio zajmujemy się rozwojem osobistym podopiecznego¹⁴.

¹⁴ P. Czekerda, Czym jest tutoring?, w: Tutoring. Teoria, s. 25–26.

Te dwa rodzaje tutoringu często przenikają się, jednak by „uchwyć” ich wymagania i rezultaty, *P. Czekierda* przedstawia je osobno:

CECHY TUTORINGU		
Cecha	TUTORING NAUKOWY	TUTORING ROZWOJOWY
zainteresowania	zgodność zainteresowań tutora i podopiecznego	umiejętność odkrywania i prowadzenia podopiecznego jest ważniejsza od wspólnych zainteresowań
cel tutoringu	– pojawia się na samym początku relacji – sprowadza się do poszukiwania mądrości – dążenie do samodzielnego myślenia i dokonywania rozstrzygnięć	– pojawia się „po drodze” – pracę cechuje duża doza swobodnej, acz uporządkowanej eksploracji
praca tutora	– równowaga między dyscypliną a eksploracją; tutor ustala wspólnie z podopiecznym ścisły plan pracy, ale jest także otwarty na nowe zagadnienia, dbając jednocześnie o to, aby praca posuwała się do przodu	praca poprzez wspólne doświadczanie
zadania tutora	tutor oprócz rozwoju wiedzy i umiejętności kładzie także nacisk na rozwój charakteru	rozpoznanie potencjału, preferencji, talentów podopiecznego, których nie jest on świadomy i zaproponowanie form ich rozwoju i wykorzystania
intelektualna przyjemność	ważnym zadaniem tutora jest sprawić, aby dany obszar wiedzy cieszył, dawał satysfakcję i radość – pasja związana z tym co się robi, jest jednym z kluczowych czynników życiowego sukcesu	ważnym zadaniem tutora jest sprawić, aby dany obszar wiedzy cieszył, dawał satysfakcję i radość – pasja związana z tym co się robi jest jednym z kluczowych czynników życiowego sukcesu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *P. Czekierda*, *Czym jest tutoring?* w: *Tutoring. Teoria*, s. 27.

Rację ma także *B. Karpińska-Musiak*, która, uznając tutoring za rodzaj kształcenia skierowany przede wszystkim na człowieka z całą jego indywidualną formą intelektualną i poznawczą, dodaje, że jest to zarazem kształcenie oparte na wolności i prawdzie, rozumianej jako autentyczność i szczerłość¹⁵. Równocześnie *B. Karpińska-Musiak* zauważa, że tutoring nie jest metodą, któ-

¹⁵ *B. Karpińska-Musiak*, Tutoring akademicki jako rekonstrukcja relacji Uczeń – Mistrz wobec umasowienia kształcenia wyższego. Próba wplecenia koncepcji w kontekst wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia jako jednego z kryteriów akredytacji uczelni wyższych, *Nauka i Szkolnictwo Wyższe* 2012, Nr 2, s. 58.

nię można zastosować w pracy z każdym studentem, jednak niewątpliwie daje ona trzy najważniejsze korzyści. Po pierwsze jest to metoda prodemokratyczna, ponieważ opiera się na wolności. Po drugie dzięki narzędziom, które tutor wykorzystuje w pracy ze swoim podopiecznym (m.in. esej tutorski), umożliwia studentowi odwoływanie się do refleksyjnego myślenia, które wspiera proces powstawania kompetencji poznawczych i akademickich. Ostatnią korzyścią przywołaną przez autorkę jest fakt, że tutoring akademicki skupia się na kształceniu do doskonałości, jest pewną alternatywą dla masowości panującej w uniwersytecie. Zastosowanie tej metody w pracy ze studentami pozwala wydobyć spośród nich osoby, które posiadają prawdziwy talent w danej dziedzinie i odkryć drzemiący w nich potencjał. Dzięki niej nauczyciel akademicki ma szansę tak pokierować rozwojem swojego podopiecznego, aby ten mógł rozwinąć swoje mocne strony i popracować nad tym, co wymaga jeszcze korekty, aby być przygotowanym na wyzwania stojące przed nim po zdobyciu dyplomu¹⁶.

Adresatami tak ujętego tutoringu mogą być studenci kliniki prawa, bowiem ich sylwetka wskazuje, że: 1) są oni studentami elitarnymi i nie uważają, że przez studia należy po prostu przebrnąć; 2) są zainteresowani kliniką prawa, gdyż widzą w niej możliwość osobistego rozwoju i szansę na zdobycie przyszłej pracy¹⁷.

Odnosząc się do zagadnienia tutoringu akademickiego, *R. W. Włodarczyk* podkreśla, że jest to spersonalizowana metoda kształcenia uniwersyteckiego, której celem jest troska o jakość w warunkach masowości kształcenia, a efektem wyższy potencjał studenta, stanowiący wypadkową relacji mistrz - uczeń, skali rozbudzonych talentów oraz zainteresowań zarówno tutora, jak i podopiecznego. Jest wspólną drogą dialogu mistrza i studenta w podążaniu do celu, w czasie której mądrość mistrza połączona z wybitną znajomością własnej dziedziny pozwala zmotywować i pobudzić zainteresowania oraz rozwój studenta. Autor jednak zaznacza, że tutoring na uczelni wyższej może mieć różne cele, a w zależności od okoliczności tutoring, dopasowując się do potrzeb i realiów polskiego szkolnictwa wyższego, bywa przeformułowywany, stając się metodą kształcenia wzbogaconą o nowe konteksty¹⁸. To spostrzeżenie okazuje się być niezwykle cenne, gdy myślimy o tutoringu „klinicznym”.

¹⁶ *B. Karpińska-Musiał*, Czy tutoring akademicki jest skazany na elitarność? Szanse i rozczarowania w kontekście kształcenia systemowego w polskiej akademii, w: *B. Karpińska-Musiał* (red.), *W trosce o jakość z ilości*, Kraków 2016, s. 223–224.

¹⁷ *P. Klimek*, Rola opiekuna sekcji studenckiej poradni prawa a innowatykę w nauczaniu akademickim, *Klinika* 2018, Nr 25, s. 4.

¹⁸ *R. W. Włodarczyk*, Tutoring akademicki w Polsce – możliwości i wyzwania, *Horyzonty Wychowania* 2018, Nr 17, s. 77.

R. W. Włodarczyk wyodrębnia trzy ścieżki prowadzenia zajęć dydaktycznych metodą tutoringu:

- 1) akademicką – jej celem jest rozwijanie pasji i zainteresowań studenta w różnych dziedzinach w ramach dominujących dyscyplin wiedzy na danym wydziale (ścieżkę tę można realizować na różnych poziomach studiów);
- 2) naukową – której celem jest diagnoza zainteresowań naukowych, a także rozwijanie umiejętności badawczych i pisarskich. Ponadto tutoriale nakierowane są na poszukiwanie przez studentów podstaw dobrego warsztatu badawczego (ścieżka jest realizowana głównie na studiach magisterskich);
- 3) rozwojową – celem jest tu diagnoza preferencji zawodowych, predyspozycji i możliwości studenta (realizowana jest na różnych poziomach studiów)¹⁹.

Z kolei J. Wojciechowska uważa tutoring za istotne rozszerzenie oferty dydaktycznej, szczególnie kierunków humanistycznych i społecznych, ze względu na integrację narzędzi naukowych z doświadczeniem indywidualnym²⁰. Autorka dokonała także swoistego zderzenia kluczowych obszarów pracy w tutoringu akademickim i rozwojowym:

Tutoring akademicki	Tutoring rozwojowy
<ul style="list-style-type: none"> • Odkrywanie osiowych problemów w danej dziedzinie 	<ul style="list-style-type: none"> • Odkrywanie i stabilizowanie kluczowych wartości życiowych
<ul style="list-style-type: none"> • Odróżnianie kwestii ważnych od peryferyjnych, problemów ogólnych od szczegółowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Ujawnianie, werbalizowanie, dyskusowanie własnego podobieństwa i unikatowości względem innych, również tutora
<ul style="list-style-type: none"> • Konstruowanie indywidualnej struktury wiedzy 	<ul style="list-style-type: none"> • Nauka eksploracji treści budzących zainteresowanie, tworzenie hipotez, rozwijanie myślenia
<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie własnych wariacji wewnątrz projektów naukowych tutora 	<ul style="list-style-type: none"> • Zachęcanie do podejmowania zobowiązań, wywiązywania się z umów, przewidywania konsekwencji własnego działania i myślenia

Źródło: J. Wojciechowska, Humanista w dobrym kontakcie, czyli o tutoringu akademickim, Człowiek i Społeczeństwo 2020, Nr 49, s. 216.

Podzielając zapatrywanie nt. wzajemnego przenikania się wskazanych rodzajów tutoringu, prowadzącego do przeformułowywania tej metody czy wzbogacenia jej o nowe konteksty, warto postawić pytanie o specyfikę *quasi-tutoringu* w kształceniu klinicznym. Na tym tle przekonująco brzmią uwagi

¹⁹ *Ibidem*, s. 77–78.

²⁰ J. Wojciechowska, Humanista, s. 216.

P. Klimka, w świetle których fakt realizowania zajęć w formie studenckiej poradni prawnej jest już powszechnym standardem, dlatego każdy opiekun powinien dążyć do poszerzenia oferty dydaktycznej o zajęcia warsztatowe, prowadzone m.in. metodą tutoringu, które umożliwiają zdobycie umiejętności i kompetencji koniecznych w wykonywaniu zawodu prawnika specjalizującego się w danej dziedzinie prawa oraz dziedzinach pokrewnych, a nade wszystko starać się pomagać w rozwijaniu umiejętności miękkich i personalnych oraz zdobyciu przez najzdolniejszych studentów wymarzonej pracy²¹. Autor dodaje, że w przypadku tutoringu obowiązki opiekuna polegają zwłaszcza na wsparciu rozwoju naukowego młodego adepta prawa przez umożliwienie wygłoszenia referatu i pomoc w napisaniu publikacji²². O ile ten punkt widzenia można uznać za słuszny, o tyle, w kontekście wcześniejszych uwag akcentujących cele i rezultaty tutoringu naukowego i rozwojowego, mogą powstać wątpliwości szczegółowe. Tutoring „kliniczny” widziałabym bowiem jako alternatywną, komplementarną – w stosunku do dotychczasowych – metodę nauczania klinicznego; jako koncepcję wyjątkową, wspierającą także wizerunek kliniki prawa. To swego rodzaju ustrukturalizowany proces współpracy tutora-opiekuna w klinice prawa i studenta-klinicysty, nakierowany na integralny rozwój zwłaszcza tego drugiego, obejmujący szlifowanie efektów kształcenia, tj. wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, w tym rozwoju naukowego, ale i – co ważne – pozapoznawczego. O ile istotny jest w tym kontekście holistyczny rozwój studenta-klinicysty, o tyle w dialogu tutorskim także opiekun kliniki prawa ma okazję do nieustannego samorozwoju, wzbogacania własnych umiejętności dydaktycznych, wiedzy, sztuki budowania relacji, przez co poszerza swój warsztat poznawczy, a także – jak podkreśla *B. Karpińska-Musiał* – zyskuje możliwość realizacji założeń edukacji całościowej (*lifelong learning*)²³. Można zatem przyjąć, że tutoring „kliniczny” to intelektualnie wymagająca wymiana myśli, twórcza dyskusja, krytyczna analiza i dekonstrukcja tekstu oraz dialogiczne spotkania językowe²⁴. To elitarna kompilacja tutoringu naukowego i rozwojowego, która wpisuje się w ideę kliniki prawa – ideę łączącą wiedzę, umiejętności i wartości.

Klinika prawa, jak pisze *F. Zoll*, to nie tylko stworzenie studentom warunków kontaktu z praktyką, ale również uczynienie z tego kontaktu przedmiotu

²¹ *P. Klimek*, Rola opiekuna sekcji studenckiej poradni prawa a innowatykę w nauczaniu akademicki, *Klinika* 2018, Nr 25, s. 6.

²² *Ibidem*, s. 5.

²³ *B. Karpińska-Musiał*, Tutoring akademicki – pomiędzy epistemą a doxą. Tożsamość metody w kontekście kształcenia uniwersyteckiego w: *Tutoring. Teoria*, s. 135.

²⁴ *Ibidem*, s. 135.

uniwersyteckiego nauczania i uniwersyteckich badań. Kliniki są *par excellence* jednostkami uniwersyteckimi. Tak jak i wszelkie jednostki uniwersyteckie mają za zadanie poszerzanie granic wiedzy prawniczej, a przedmiotem ich badań jest problematyka stosowania różnych gałęzi prawa, rozpoznanie istoty zawodów prawniczych, ze szczególnym podkreśleniem zasad deontologii zawodowej, jak również sama metodologia nauczania prawa²⁵. Obok funkcji edukacyjnej klinika poprzez udzielanie pomocy prawnej osobom, które z uwagi na sytuację finansową nie są w stanie zapewnić sobie fachowego wsparcia, pełni ważną funkcję społeczną. Należy jednak podkreślić, że za pośrednictwem kliniki prawa uniwersytet realizuje także misję kształtowania postaw obywatelskich. Akcentując funkcję wychowawczą kliniki, *F. Zoll* zauważa, że młodzi prawnicy, skonfrontowani z niezwykle trudnymi życiowymi przypadkami, stają się społecznie wrażliwi oraz gotowi do działalności *pro bono*²⁶. Zapatrywanie to podziela *M. Król*, która wskazuje, iż ważną misją działalności poradni uniwersyteckiej powinno być rozpowszechnianie wśród studentów prawa ideałów pracy *pro bono* oraz solidaryzmu społecznego. Zaszczepienie i ugruntowanie ideałów tego typu w trakcie praktyki klinicznej ma znaczenie z punktu widzenia przyszłej drogi zawodowej adeptów prawa. Funkcjonujące kliniki stanowią istotny segment systemu pomocy prawnej *pro bono* i są promotorem postępu w tym zakresie²⁷. A zatem wyróżnić można dwa paralelne cele klinicznego nauczania prawa – pierwszy wyraża się w przekazywaniu studentom wiedzy praktycznej, pokazywaniu realiów wykonywania zawodów prawniczych, umożliwieniu studentom dokonania weryfikacji, czy szeroko pojęta praktyka prawnicza jest ich życiowym powołaniem. Drugi z kolei cel – zapewne społecznie istotniejszy (choć nie sposób również odmówić społecznego znaczenia celowi pierwszemu) – to udzielanie pomocy prawnej *pro bono* osobom, które nie są w stanie ponieść kosztów korzystania z pomocy profesjonalnego pełnomocnika²⁸.

O ile praktyka codziennej działalności studenckich poradni prawnych musi w jak najefektywniejszy sposób godzić te dwa cele, o tyle jako „promotor postępu” winna przejawiać dążenie do wpływania na rozwój gospodarki opartej na innowacjach i nowych technologiach. Nawiązując do odnoto-

²⁵ *F. Zoll*, O „klinicznej” metodzie nauczania prawa, *Klinika* 1999, Nr 1, s. 33–34.

²⁶ *Ibidem*, s. 35.

²⁷ *M. Król*, Cele i funkcje opinii prawnych w klinikach prawa, w: *Opinie*, s. 314.

²⁸ *M. Szewczyk*, Idea uniwersyteckich poradni prawnych, *Klinika* 1999, Nr 1, s. 15 i n. Zob. także *M. Hadel*, *I. Jarosz*, Współczesne problemy poradnictwa prawnego na przykładzie działalności Studenckiej Poradni Prawnej UJ – kwestie de lege lata i de lege ferenda, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2017, Nr 8, s. 80.

wanej już przez *H. Izdebskiego* czwartej misji szkolnictwa wyższego, można sformułować pytanie o przestrzeń dla innowatyki w nauczaniu „klinicznym”. Trafne w tym kontekście są spostrzeżenia *P. Klimka*, który postuluje wzmocnienie metod nauczania klinicznego o takie metody jak m.in.: tutoring. Brak tego wzmocnienia może, zdaniem autora, spowodować, że oferta studenckich poradni prawnych przestanie być atrakcyjna, a przepaść między teorią i praktyką oraz życiem studenckim i zawodowym znowu zacznie się powiększać²⁹. Na tle tej pesymistycznej konstatacji znaczenie tutoringu jako innowacji w nauczaniu klinicznym wydaje się nie do przecenienia. Wykorzystanie metody tutoringu „klinicznego” niejako „sprzężonej” z metodą studenckiej poradni prawnej powoduje otwarcie środowiska akademickiego na zewnątrz i powstanie infrastruktury wspierającej komercjalizację wiedzy oraz integrację społeczną, co przyczynia się do rozwiązania problemu, jakim jest niska dostępność usług prawnych dla najuboższych³⁰. Równocześnie sprzyja nie tylko podniesieniu jakości kształcenia przez wzrost wiedzy i rozwinięcie umiejętności i kompetencji społecznych studentów, ale służy także ich rozwojowi osobistemu.

3. Proces tutoring a proces powstawania opinii prawnej w klinice prawa

Analizując proces tutoringu, *A. Witkowska-Tomaszewska* wskazała, że trudno jest określić jeden schemat prowadzenia tutoringu, ponieważ opiera się on na trzech zmiennych czynnikach. Autorka trafnie zaliczyła do nich:

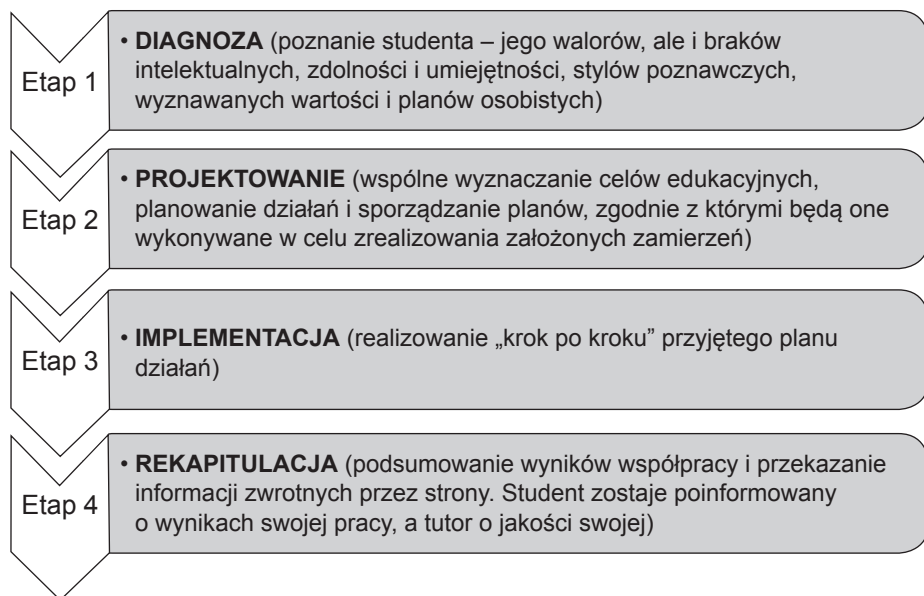
- 1) potrzeby i oczekiwania studenta,
- 2) osobowość tutora,
- 3) styl pracy³¹.

Równocześnie *A. Witkowska-Tomaszewska* przedstawiła cztery etapy współpracy, odnotowując także ich znaczenie.

²⁹ *P. Klimek*, Rola opiekuna, s. 6.

³⁰ *Ibidem*, s. 4.

³¹ *A. Witkowska-Tomaszewska*, Czym jest tutoring?, w: Tutoring, s. 18.

Źródło: opracowanie na podstawie: A. Witkowska-Tomaszewska, Czym jest tutoring?, w: Tutoring, s. 18.

Etap diagnozy uważany jest za kluczowy w całym procesie tutoringu, z uwagi na fakt iż determinuje on prawidłowe wykonanie pozostałych faz. Trudnym w realizacji jest etap projektowania, bowiem wymaga od tutora dużego doświadczenia i wiedzy. Tutor staje się doradcą, który inspiruje, naprowadza oraz wyznacza działania, które mają wspomagać proces realizacji celów. Z kolei etap implementacji jest etapem silnego zaangażowania i dużego wysiłku wkładanego w proces przez obie strony. W ramach tego etapu następuje regularne sprawdzanie postępów podopiecznego, stąd też cechą pożądaną jest tu konsekwencja³².

Na zbliżone, bardzo konkretne w swoim wydźwięku, etapy procesu tutoringowego wskazał także P. Czekierda, zaliczając do nich:

1. Budowanie relacji tutorskiej, wzajemne poznawanie się, zbudowanie zaufania, doprowadzenie do wspólnego rozumienia celów i metod tutoringowego, określenie zasad i formy współpracy (zawarcie kontraktu).
2. Formułowanie celu współpracy: określenie tego, nad czym chcemy pracować, co rozwijać, określenie rezultatów (zarówno w sferze naukowej, jak i rozwojowej), czyli tego, po czym poznamy, że współpraca tutorska jest efektywna.

³² *Ibidem*, s. 17.

3. Realizacja założonego celu: regularna, metodyczna praca tutorska, z silnym naciskiem na pracę własną podopiecznego, zachętę do samodzielnego myślenia oraz inspirujące spotkania tutorskiej (tutoriale).
4. Ewaluacja procesu: analiza tego, co udało się osiągnąć w wymiarze naukowym i rozwojowym, głębsza refleksja wzmocniająca zarówno samoświadomość (świadomość osobistych wartości, celów, mocnych i słabych stron, wpływu na innych) podopiecznego, jak i tutora³³.

Niewątpliwie podobne etapy możemy wyodrębnić w procesie przygotowania opinii prawnej w klinice prawa, bowiem współpraca opiekuna ze studentami kliniki nie polega li tylko na konsultowaniu treści opinii, ale ma ona charakter wieloaspektowy.

Ad 1. Truizmem jest stwierdzenie, że sukces kliniki prawa tkwi nie tylko w idei czy jej misji, ale przede wszystkim w ludziach. Skoro klinika jest wspólnotą wartości, aspiracji, celów wszystkich osób zaangażowanych w jej funkcjonowanie, to na plan pierwszy wysuwa się ludzki potencjał i towarzyszące mu – pasja, zaangażowanie i chęć niesienia pomocy, często osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, poprzez wspólne działania. Zbudowanie, opartej na wzajemnym zrozumieniu, zaufaniu i szacunku, „relacji klinicznej” odbywa się na kilku poziomach – na szczeblu opiekun sekcji – student (para studentów), na linii opiekun kliniki – opiekun kliniki, w relacji koordynator kliniki – opiekun kliniki, a także pomiędzy studentami danej pary, sekcji czy nawet kliniki. Każda z tych relacji może przybrać postać relacji tutorskiej. To spostrzeżenie uprawnia do sformułowania wniosku o wielowymiarowym charakterze relacji *quasi*-tutorskiej w ramach kliniki prawa.

Rację ma *M. Król*, gdy wskazuje, że spójność i jednolitość dążeń wszystkich osób zaangażowanych w funkcjonowanie poradni powinna przyświecać przedsięwzięciom klinicznym. Postulowana wspólnota powinna wyrażać się nawiązywaniem zawodowych i koleżeńskich więzi między uczestnikami poradni: więzi wewnętrznych między opiekunem/opiekunami a studentem, między studentem a opiekunem, pomiędzy studentami, pomiędzy administracją kliniki, a także więzi zewnętrznych, tj. między asystentem prawnym (studentem) a klientem, klientem a studentem³⁴. Wiąż opiekun (patron) – student z formalnego punktu widzenia oparta jest na zasadzie nadzoru merytorycznego i dydaktycznego opiekuna sekcji studenckiej poradni prawnej.

³³ *P. Czekierda*, Czym jest tutoring?, w: *Tutoring. Teoria*, s. 24.

³⁴ *M. Król*, Etyka prawnicza w klinikach prawa, w: *M. Król* (red.), *Etyka zawodów prawniczych. Metoda case study*, Warszawa 2011, s. 119.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl